

ISSN 2181-922X

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

O'ZBEKISTON

2023 Vol. 2

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON:

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN:

LANGUAGE AND CULTURE

2023 Vol. 2

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov
Bosh muharrir o'rinbosarlari: Nodir Jo'raqo'ziev
Ziyoda Teshaboyeva
Mas'ul kotiblar: Ozoda Tojiboyeva
Sanjar Mavlyanov

Tahrir kengashi

Hamidulla Dadaboyev, Mustafu Bafoyev, Samixon Ashirboyev, Shodmon Vohidov (Tojikiston), Qozoqboy Yo'ldoshev, Farxod Maqsudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Ozarbayjon), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Murtazo Sayidumarov, G'aybulla Boboyorov, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinaxon Jamoldinova.

Tahrir hay'ati

Nazef Shahrani (AQSH)	Abdulaziz Mansur (O'zbekiston)
Elizabethta Ragagnin (Italiya)	Timur Xo'jao'g'li (AQSH)
Ahmadali Asqarov (O'zbekiston)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akmal Nur (O'zbekiston)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Nikolas Kantovas (Buyuk Britaniya)
Bahtiyar Aslan (Turkiya)	Akmal Saidov (O'zbekiston)
Emek Üşenmez (Turkiya)	Mark Toutant (Fransiya)

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief:	Shuhrat Sirojiddinov
Deputy Editors in Chief:	Nodir Jurakuziev Ziyoda Teshabaeva
Executive secretaries:	Ozoda Tajibaeva Sanjar Mavlyanov

Editorial board

Hamidulla Dadaboev, Mustafo Bafoev, Samikhan Ashirboev, Shodmon Vohidov (Tajikistan), Qozoqboy Yuldashev, Farhad Maksudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Azerbaijan), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jurakulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Murtazo Sayidumarov, Gaybulla Babayarov, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinakhan Jamoldinova.

Editorial Committee

Nazif Shahrani (USA)	Abdulaziz Mansur (Uzbekistan)
Elisabetta Ragagnin (Italy)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ahmadali Asqarov (Uzbekistan)	Tanju Seyhan (Turkey)
Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Hisao Komatsu (Japan)
Akmal Nur (Uzbekistan)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Akrom Habibullaev (USA)	Nicholas Kontovas (Great Britain)
Bahtiyar Aslan (Turkey)	Akmal Saidov (Uzbekistan)
Emek Üşenmez (Turkey)	Marc Toutant (France)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Botir Elov, Shahlo Hamroyeva, Oqila Abdullayeva, Zilola Husainova, Nizomaddin Xudayberganov Agglutinatív tillar uchun pos teglash va stemming masalasi (turk, uyg'ur, o'zbek tillari misolida).....	6
Gültəkin Əliyeva Cümlədə konversiyanın sintaktik funksiyasi.....	40
Rafiqjon Zaripov Til menejmenti va tilni rejalashtirish tushunchalarining lingvosiyosiy yondashuvlari.....	57
Fizuli Mustafayev Kino dilində Azərbaycan toponimləri.....	69
Shodiya Rahimova O'zbek va ingliz tilshunosligida attributiv qo'shma so'z yoxud "bahuvrihi"larning o'rganilishidagi ba'zi muammolar.....	85

Adabiyotshunoslik

Gulbahor Ashurova Kichik nasriy asarlarda Alisher Navoiy siymosining talqin etilishi.....	97
Oyjamol Boboqulova Navoiy ijodida rind obrazi va estetik ideal masalasi.....	111

CONTENT

Linguistics

**Botir Elov, Shahlo Hamroeva, Oqila Abdullaeva,
Zilola Husainova, Nizomaddin Khudayberganov**
The Problem of pos Tagging and Stemming for Agglutinative
Languages (turkish, uyghur, uzbek languages).....6

Gultekin Aliyeva
Syntactic function of conversion in a sentence.....40

Rafiqjon Zaripov
Lingvopolitical approaches to the concepts of language
management and language planning.....57

Fizuli Mustafayev
Azerbaijani toponyms in the language of cinema.....69

Shodiya Rahimova
Some problems in the study of attributive compound words or
"bahuvrihi" in Uzbek and English linguistics.....85

Literature

Gulbahor Ashurova
Interpretation of the character of Alisher Navoi in small prose works.....97

Oyjamol Bobokulova
The image of the rind and the issue of the aesthetic ideal in
Navoi's work.....111

O'zbek va ingliz tilshunosligida attributiv qo'shma so'z yoxud "bahuvrihi"larning o'rganilishidagi ba'zi muammolar

Shodiya Rahimova¹

Abstrakt

Mazkur maqolada o'zbek va ingliz tillarining tarkibiy qismlaridan biri bo'lmish aniqlovchili qo'shma so'zlar yoxud "bahuvrihi"-lar borasida bildirilgan fikr-mulohazalar, sharh va xulosalar tahlilga tortiladi. Bundan tashqari, mazkur tillarda (aniqlovchili) qo'shma so'zlar va ularning tildagi mohiyati talqiniga urg'u berilib, ular og'zaki nutq va izohli lug'atlardagi misollarga asoslangan holda yoritiladi. Rus tilshunoslari N.M. Shanskiy, V.R. Grigoryev, K.A. Levkovskaya, A. S. Ahmonova, A.I. Smirnitskiy, V.I. Alatiyev, o'zbek tilshunoslari B. Madaliyev, N. Mamatov, Sh. Rahmatullayev, A. G'ulomov, A. Hojiyevlarning qo'shma so'zlar, ularning paydo bo'lishi, komponentlari o'rtasidagi morfologik, sintaktik, leksik munosabatlar va so'z birikmalaridan farqlash borasidagi fikrlari tahlil qilinib, fikr va mulohazalar bildirilgan.

O'zbek va ingliz tillaridagi qo'shib va ajratib yozish masalalari va attributiv qo'shma so'zlarning o'rganilishi, "bahuvrihi" termini ostida nima yotishi va qolaversa, ularning o'xshash va farqli tomonlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: *attributiv qo'shma so'zlar, bahuvrihi, sintaktik-leksik usul, fonetik, orfografik va morfologik mezon.*

Kirish

Qo'shma so'zlar har bir tilda turli xil yasaladi va turli xil o'rganilib kelinadi. Bu fikrni bizga yaqindan tanish bo'lgan o'zbek, rus, nemis va ingliz tillari tahlilida quvvatlash mumkin. O'zbek tilida ham ingliz tilida ham qo'shma so'zlar, ularning tarkibiy qismlaridan biri bo'lmish aniqlovchili qo'shma so'zlar va shular asosida tadqiqot predmetimiz hisoblanmish "bahuvrihi"larning

¹Rahimova Shodiya Shuxratovna – tayanch doktorant, Urganch davlat universiteti.

E-pochta: r.shodiyy@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1529-0162

Iqtibos uchun: Rahimova, Sh. Sh. 2023, "O'zbek va ingliz tilshunosligida attributiv qo'shma so'z yoxud "bahuvrihi"larning o'rganilishidagi ba'zi muammolar". *O'zbekiston: til va madaniyat* 2: 85-96.

o'ziga xos o'rganilishi bor. Ta'kidlash joizki, mazkur ikki (ingliz va o'zbek) tiliga xos tilshunoslar ham o'z navbatida "bahuvrihi"lar bilan astoydil shug'ullanganlar, mavzuni baholi qudrat tahlil qilganlar. Albatta, mavzu talqinida muayyan o'xshashlik va farqlar bo'lishi tabiiy. Ular tomonidan "bahuvrihi"lar borasida bildirilgan fikr-mulohazalar, sharh va xulosalar tahliliga o'tmasdan oldin, mazkur tillarda (aniqlovchili) qo'shma so'zlar va ularning tildagi mohiyati talqini borasida mulohaza yuritish maqsadga muvofiq.

Qo'shma so'zlarning yasalish usullari

So'zlarning ma'lum grammatik (hamda semantik) qonun-qoidalar asosida o'zaro aloqaga kirishuvi natijasida so'zlar birikadi, so'z birikmalari hosil bo'ladi. Ana shunday so'z birikmalari tillar taraqqiyoti va rivojlanishi jarayonida ma'lum davrlar o'tishi bilan fonetik, grammatik va semantik jihatdan bir butun sintaktik birlikka aylanishi yoxud qo'shma so'zlar shakllanishi mumkin. Zero, dunyoning barcha tillarida, shu ma'noda ingliz va o'zbek tilida ham sof sintaktik usul bilan so'z yasalishi kuzatilmagan. Bu fikrni o'z vaqtida rus olimasi K.A. Levkovskaya ta'kidlab, "tilda sof sintaktik usul bilan qo'shma so'z yasash (чисто синтаксическое словообразование) hodisasi mumkin emas!" degan edi [Левковская 1954, 18]. O'zbek tilshunosi B.Madaliyev milliy tilimizda qo'shma so'zlarning 3 xil usul bilan yasalishini ko'rsatadi:

1. Sintaktik-leksik usul bilan yasalgan qo'shma so'zlar;
2. Sintaktik-morfologik usul bilan yasalgan qo'shma so'zlar;
3. Morfologik usul bilan yasalgan qo'shma so'zlar [Мадалиев 1958, 6-7].

Uning fikricha sintaktik-leksik usulda so'z birikmasi hech qanday so'z yasovchi qo'shimcha olmagan holda ma'lum taraqqiyotga uchraydi, so'z birikmasining komponentlari bir ma'no markaziga birlashadi, so'z birikmasi grammatik va fonetik jihatdan bir butun holga keladi. Natijada qo'shma so'z hosil bo'ladi. Masalan, *dalamudir, oshpichoq*. Keltirilgan misollar ichida *challasavod, kaltafahm* kabi bahuvrihilarni ham qo'shma so'zlar qatori nomlaydi. Olim bu tipdagi qo'shma so'zlarni sintaktik-leksik usul bilan yasalgan qo'shma so'zlar deb atashda ikki holatni nazarda tutadi. *Birinchi*dan, bunday qo'shma so'zlar, aslida, birdan ortiq so'zning ma'lum grammatik qonun-qoidalar asosida aloqaga kirishuvidan hosil bo'lgan so'z birikmalari bo'lib, bu – sintaktik moment. *Ikkinchi*dan, shu so'z birikmalarining ma'nosida o'zgarish yuz berib, birikma so'z (qo'shma so'z) holiga kelgan, bu – leksik

moment. Ana shu ikki momentni birlashtirib, bu xildagi qo'shma so'z yasalishini sintaktik-leksik yasalish deb atash joizligini ma'qullaydi.

O'zbek tilshunoslari o'zbek tilida boshqa tillardan o'zlashgan so'zlarning qo'shma so'z yoki sodda so'z ekanligini baholashlari ham turlicha. Tilshunoslar ta'kidlashadiki, agar o'zlashtirilgan so'zning har bir komponenti o'zbek tilida mustaqil negiz sifatida xizmat qilsa, bunday o'zlashmalarni (*xushxabar, kamdiyodor, dilorom*) qo'shma so'z deb qarash mumkin. Agar komponentlardan biri o'zbek tilida mustaqil negiz sifatida kelmasa, bunday o'zlashmalarni (*kamnamo, dilnavoz*) qo'shma so'zlar qatoriga kiritib bo'lmaydi. Bu borada yana aniqroq ta'rifni B. Madaliyev beradi: "Ikki yoki undan ortiq so'z (o'zak)larning o'zaro birikuvidan tuzilib, yaxlit bir tushuncha-ma'noni ifodalovchi so'zlar qo'shma so'zlar sanaladi" [Мадалиев 1958, 6-7]. U ayrim affiksoidlar orqali ham qo'shma so'zlar yasalishi mumkinligini ta'kidlaydi: "Qo'shma so'zlarning bir qismi *-aro, -simon, -parvar, -furush, -do'z, -xo'r* kabi elementlar bilan ham hosil qilinadi" [Мадалиев 1958, 6-7]. Mazkur elementlar bilan yasalgan qo'shma so'zlar ko'chma (metonimik) ma'no olsa va ular inson shaxsini bildirsa, bahuvrihilarga aylanishi yuqoridagi asarlarda e'tibordan chetda qolgan.

Bu borada rus tilshunoslari (N.M. Shanskiy, V.R. Grigoryev, K.A. Levkovskaya, A. S. Ahmonova, A.I. Smirnitkiy, V.I. Alatiyev), qolaversa, o'zbek tilshunoslari (B. Madaliyev, N. Mamatov, Sh. Rahmatullayev, A. G'ulomov, A. Hojiyev)ning qo'shma so'zlar, ularning paydo bo'lishi, komponentlari o'rtasidagi morfologik, sintaktik, leksik munosabatlar va so'z birikmalaridan farqlash borasidagi fikrlari diqqatga sazovordir.

Birining fikri ikkinchisini to'ldirib, masala mohiyati izohlab berilishi bilan e'tiborga loyiq. So'z birikmalariga aniq ta'rif berilmasa-da, qo'shma so'zlarga qisqa va aniq sharh bergan [Мадалиев 1958]. Biroq qo'shma so'zlar tasnifi borasida, ularni guruhlarga bo'lib o'rganish jarayonida daxldorlik aralashib ketgan. Qo'shma so'zlarning morfologik (shaklan), sintaktik (ma'no birikuvi) va semantik (ma'no anglatuvi) jihatlari uzviy (qo'shib) berilib, ular o'rtasidagi farq yaxlitlab berilmagan. Bizning fikrimizcha qo'shma so'zlar morfologik va semantik-sintaktik jihatdan o'rganilsa yetarli. Morfologik jihatdan qo'shma so'z komponentlarining qaysi so'z turkumlariga aloqadorligi va semantik-sintaktik jihatdan ularning o'zaro ma'no bog'liqligi o'rganilsa, maqsadga muvofiq. Masalan, morfologik jihatdan *belbog' - bel(ot) + bog'(ot)*; *oqsoch - (farrosh), oq(sifat) + soch(ot)*, *uchburchak-uch(son) + burchak(ot)*. Semantik-

sintaktik jihatdan – aniqlovchili qo'shma so'zlar bel-aniqlovchi (tobe), bog'-aniqlanmish (hokim); oq-aniqlovchi (tobe), soch-aniqlanmish (hokim); va kopulativ qo'shma so'zlar *soddashayton*, *achchiq-chuchuk* bu misollarda aniqlovchi-aniqlanmishlik, tobe hokimlik yo'q, har bir komponent o'z ma'nosini sintaktik-semantik jihatdan to'la saqlab qoladi.

Tilimizda so'z birikmalari va qo'shma so'zlarning farqlanishida ham aniq chegara yo'q. Hanuzgacha ayrim olingan bir til birliklari goho qo'shma so'z, goho so'z birikmasi sifatida yoziladi va izohlaniladi. Masalan, "**og'ir oyoq**" til birligi "O'zbek tilining izohli lug'ati"da "*og'ir oyoq*" deb ajratib yozilib, so'z birikmasi sifatida beriladi va shu sahifaning o'zida "*og'iroyoq*" homilador ma'nosida qo'shma so'z deb izohlanadi va bu til birligining ikkinchi qo'shma so'z varianti shu sahifaning o'zida to'g'riroq va ma'qulroq deb sharhlanadi. Ikkala holatda ham mazkur til birliklarining nima sababdan qo'shib yozilishi yoki nima sababdan ajratib yozilishi va ularning birga yoki ajratib yozilganda ma'no jihatdan o'zgarishi, farqiga izoh berilmaydi.

Bu va bunga o'xshash masalalar ilmiy jamoatchilik tomonidan kengroq o'rganilishi va mazkur muammolarga oydinlik kiritilishi zarur. O'zbek tilidagi qo'shma so'zlarning o'zaro ma'no-mazmuniga qarab muayyan turlarga bo'lib o'rganish imkoniyatiga kelsak, o'zbek tilida ularni G'arbiy Yevropa tillaridagi qo'shma so'zlarning bo'linish xususiyatlariga yaqinligini sezish qiyin emas. Masalan, "temir qoziq" yoki "yog'och qoziq" qo'shma so'zlari ikki komponentdan iborat bo'lib, ularning biri ikkinchisini aniqlab kelayotganligi va shu nuqtayi nazardan ularni "attributiv qo'shma so'zlar" turiga xoslash har qanday e'tirozdan holi narsa. Zero, mazkur qo'shma so'zlardagi birinchi aniqlovchi komponent ikkinchi aniqlanmish (asosiy so'z) "qoziq"ning temirdan yoki yog'ochdan ekanligini aniq ko'rsatib turibdi. Shu ma'noda, "temir-beton" qo'shma so'zini tahlil qiladigan bo'lsak, u kopulativ qo'shma so'z turiga mansubligi va ikkala komponent ham o'z ma'nosiga ega ekanligi, ya'ni bir-birini aniqlab kelmayotganligini anglash mumkin. Bu qo'shma so'z komponentlariga *qanday temir*, *qanday beton* yoki *qanaqa temir*, *qanaqa beton* deb savol qo'yib bo'lmaydi, chunki ular yaxlit bir tushunchani, ya'ni muayyan bir narsani anglatib turibdi, yoki temirdan yasalgan beton haqida ma'lumot beradi.

Ingliz tilida yuqorida ta'kidlaganimizdek, qo'shma so'zlar semantik-sintaktik jihatdan 4 ta guruhga bo'lib o'rganiladi. Quyida ingliz tili qo'shma so'zlarini ichki xususiyatlari nuqtayi

nazaridan tahlil qilamiz.

a) **Fonetik mezon.**

Inglizcha qo'shma so'zlar o'zbek tili qo'shma so'zlaridan so'z urg'ulari bo'yicha farqlanadilar. Eng katta farq bosh urg'uning ingliz tilida qo'shma so'zning birinchi komponentiga, o'zbek tilida esa bosh urg'uning qo'shma so'zni ikkinchi komponenti oxirgi bo'g'iniga tushishidir. Odatda, qo'shma so'zlar ingliz tilida ham o'zbek tilida ham ikki urg'u - bosh va yordamchi urg'u oladilar: *blackboard-black* (*bosh urg'u*), *board* (*yordamchi urg'u*), o'zbek tilida teskarisi: *qoradoska-qora* (*yordamchi urg'u*), *doska* (*bosh urg'u*), *ochko'z-och* (*yordamchi urg'u*), *ko'z* (*bosh urg'u*), ingliz tilida teskarisi: *dumbhead - dumb* (*bosh urg'u*), *head* (*yordamchi urg'u*). Biroq ingliz olimi G. Marchand ingliz tilida qo'shma so'z yagona bosh urg'u (*home-made, moth-eaten, spell-bound, frostbitten, homespun, heartfelt, heartbroken*)ga yoki ayrim hollarda ikki bosh urg'u (*home-bred, custom-built, government-owned, factory-packed*) olishi mumkin deb, quyidagi misollarni keltiradi:

b) **Orfografik mezon.**

Ingliz tilida qo'shma so'zlar imlosi (orfografiyasi) o'zbek tilidan ham chalkashroq. O'zbek tilida qo'shma so'zlar ikki xil: ba]zan ajratib, ba'zan qo'shilib yozilsa, ingliz tilida ular uch xil yozilish xususiyatiga ega.

1. Ajratib yoziladi. Masalan, *toy store, diving board, flower pot* kabi.

2. Chiziqcha bilan yoziladi: *air-brake, she-pony*.

3. Qo'shib yoziladi: *mushroom, pickpocket, egghead, loudmouth* va boshqalar.

Ingliz tilida otlardan yasalgan qo'shma so'zlar bobida ham shu narsani aytish mumkin:

1. Qo'shib yozilgan qo'shma otlar. Ular ikkita qisqa bo'g'inli otdan tashkil topib, tilda uzoq vaqtdan beri qo'llanilishda bo'lgan qo'shma otlar hisoblanadi: *housewife, lawsuit, wallpaper, basketball* kabilar.

2. Chiziqcha bilan yoziladigan qo'shma otlar. Bunda ikki yoki undan ortiq so'zdan tashkil topgan qo'shma otlar chiziqcha orqali ajratib yoziladi. Ular o'z ichiga affikslarni, artikl, predlog, va bog'lovchilarni ham olishi mumkin. Masalan, *house-builder, single-mind(ed) (ness), rent-a-cop, mother-of-pearl* va b. [Marchand 1969, 186-189].

1. Ajratib yoziladigan qo'shma otlar. Ular odatdagidan uzunroq so'zlar hisoblanadi, jumladan, *distance learning, lawn*

tennis, player piano kabi.

Ingliz tilida qo'shma otlarning qo'shib yozilishi xususiyatlari ma'lum normalarga ega. Masalan, *to break through* (bostirib kirish) fe'li otlashganda, qo'shib yoziladi: *a breakthrough*. Agar qo'shma so'zlar gapda predikativ (kesimlashgan) yoki atributiv (sifatlashgan) vazifasiga kelsa, ular qo'shib yo bo'lmasa chiziqcha bilan yoziladi. Ingliz tilshunoslari orasida ham o'zbek olimlari kabi qo'shma so'zlar qo'shib yozilishi kerak degan fikrlar uchraydi. Masalan, "Compound adjectives, like compound nouns, may be solid or hyphenated or separate words that are understood as one. The passage of compound adjectives from separate-word to solid-word form occurs slowly but surely as the given word unit establishes itself more firmly. Farsighted was once far-sighted. In time boy crazy very likely will be boycrazy" [Foulke 1964, 62]. E. Patridj "Usage and Abusage" kitobining "Hypenation" bobida bu haqida shunday deydi: "In the life of compound words there are three stages: 1) two separate words (*cat bird*); 2) hypenated compound (*cat- bird*); 3) a single word (*catbird*)".

a) **Morfologik mezon.** Bu mezon ingliz tilidagi qo'shma so'zlarning o'zaro, hech qanday qo'shimchalarsiz bog'lanishi bilan belgilanadi. Shu jihati bilan o'zbek tiliga juda o'xshaydi. Qo'shma so'zlarning tashqi alomatlari ham nemis tilida uchta:

a) komponentlarning mosligi;

b) komponentlarning ketma-ketligi;

c) komponentlar orasidagi sintaktik munosabatlar bilan qayd qilinadi.

So'zlarning mosligi yoki ketma-ketligi ingliz tilining maxsus normalarga asoslanadilar.

Ayrim turdagi qo'shma so'zlar komponentlari o'rnini almashtirishlari mumkin. Bu jihat faqat ikkinchi komponenti sifat va ravish bo'lgan so'z turkumlariga oid. Masalan, *oil-rich, man-made*. Ayrim qo'shma so'zlar tarkibida yordamchi elementlarning yo'qligi bilan so'z birikmasidan ajralib turadi: *good-for-nothing, pie-in-the-sky*.

Ingliz tilida qo'shma so'zlardan anglashilayotgan narsa va hodisa so'z ma'nosi bilan juz'iy bog'liq bo'lsa-da, aynan shu so'zlar anglatgan ma'nolarga uzviy aloqasi bo'lmaydi. Ingliz tilidagi "**egghead**" qo'shma so'zini olsak, u "tuxum shaklidagi bosh"ni emas, balki umuman boshqa ma'no, ya'ni "**judayam zehni o'tkir shaxs**"ni ifodalab keladi. Yoki ikkinchi bir qo'shma so'z (bahuvrihi) "**longlegs**" so'zini semantik tahlil qiladigan bo'lsak, u 'uzun oyoqli odamni emas,

balki "kriket o'yinida to'p oshiruvchining orqa tomonida turadigan o'yinchi" ma'nosini anglatadi. O'zbek tilida bunday misollarni ko'p uchratishimiz mumkin. Fikrimizning isboti sifatida *xumkalla* so'ziga izoh beramiz. Bu misol ostida kallasi xumga o'xshagan odamni emas aksincha, "*miyasi yo'q, kallavaram, qovoqbosh* ya'ni *esi pastroq odam*"ni tushunamiz. Yoki bo'lmasa, *qovoqbosh* so'zi negadir izohli lug'at tarkibida uchramadi, og'zaki nutqda esa ko'p qo'llaniladi va bu so'z orqali "*miyasi ishlamaydigan kishi*" tushuniladi.

O'zbek tilida ham ingliz tilidagi kabi kompozitsiya usulida qo'shma otlar yasaladi: *toshko'mir, tuyaqush, karnaygul, oybolta, sadarayhon, ko'kqarg'a, qoraqurt, mingoyoqlar* ham hosil bo'ladi. Ingliz tili ham bu borada yaqin, biroq ularni yana murakkablashtirib borish mumkin. Masalan, *science fiction* so'ziga *writer* so'zini qo'shsak, murakkab qo'shma so'z hosil bo'ladi.

Bahuvrihi tushunchasining izohi

"Bahuvrihi" atamasi va uning tilda qo'llanilish mohiyati sharhlanadigan bo'lsa, bu termin kelib chiqish nuqtayi nazaridan sanskrit tili mahsuli hisoblanadi. Ma'nosi esa eski hind tilida "ko'p guruch" yoki "guruch boyi" demakdir. Bahuvrihilar morfologik jihatdan qo'shma so'zlardir.

Hindlar qo'shma so'zlarni grammatik jihatdan 4 asosiy guruh (*tatpuruṣa, bahuvrihi, dvandva, avyayibhava*)ga bo'lishadi [Srisa 1891]. Tasnifdan ko'rinib turibdiki, bahuvrihi qo'shma so'zlar orasida yetakchi o'rinni egallaydi. Yevropa tilshunosligi (ingliz va nemis)da bahuvrihilar aniqlovchili (attributiv) qo'shma so'zlarning bir turi bo'lib, uning ostida shaxs nomlanishi bilan bog'liq holda yasalgan kompozita (qo'shma so'z)lar tushuniladi.

Ma'lumki, aniqlovchili (attributiv) qo'shma so'zlar ikki komponentdan (tobe, hokim) iborat bo'lib, ularning biri ikkinchisining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlab keladi. Mazkur tartib-qoida mutlaq emas, qo'shma so'zning komponentlari (aniqlovchi va aniqlanmishlari) qo'llanilish ma'no-mohiyatiga ko'ra o'rinlarini almashtirishlari (nozikbel-belinozik) mumkin. Bahuvrihining boshqa attributiv qo'shma so'zlardan farqi shuki, nomlanish odamlarga qaratiladi va u orqali ifodalanilayotgan shaxs (kimsa) ma'nosi ko'chma - metaforik-metonimik xususiyatga ega bo'ladi, ya'ni bu qo'shma so'zlar ostida asosan tirik shaxs (odam)ning o'ziga xos tomoni, belgisi, uning boshqalardan ajralib turuvchi alohidalik xususiyatlari qayd qilinadi. Ma'no ko'chishi aksariyat hollarda snekdoxalar (qism orqali butunni anglatish)

orqali ifodalaniladi. Nomlanish konkret, nom orqali berilayotgan ma'no esa ko'chma bo'ladi: *olako'z* – odamning ko'zi olaligi aniq ko'rinib turgan narsa, ya'ni ko'zning oq qismi ko'p, soqqasi bir muncha ko'tarilgan yirik, katta ko'z. Ko'zlar orqali muayyan bir shaxs (a'zo orqali butun) tushunilishi ma'no ko'chishiga olib kelgan. *Qirg'iyburun* (burni qirg'iylikiga o'xshash shaxs, burun orqali nomlanayapti), *shalpangquloq* (qulog'ining me'yordan kattaligi uchun *quloq* so'zi bilan butun boshli bir shaxs nomlanayapti), *chalishoyoq* (chalish oyoqlari orqali uning egasi nomlanilayapti) va boshqalar.

Yuqoridagi misollarning barchasida odam tanasining bir qismi orqali uning o'ziga diqqat qaratilgan, ya'ni qism orqali bir butun ifodalangan (snekdoxa). Ma'no ko'chishi (metonimiya) asosida qo'shma so'z komponentlarining xos leksik ma'nolari e'tibordan chetda qoladi. Masalan, "xumkalla" bahuvrihisi ostida ahmoq odam' tushuniladi, "xum" va "kalla", xumning ichi bo'shligi, kallaning tana a'zo ekanligi tasviran xayolga kelsa-da, ularning lug'aviy ma'nolari (xum-idish, kalla-tana a'zosi) eslanilib o'tirilmaydi. Shu ma'noda, muloqotda bahuvrihilar muayyan shaxsning xarakterli xususiyatlarini (*toshbag'ir, ochko'z, shirin-suxan*), tashqi ko'rinishi (*olako'z, kaltasoch*), ichki hislarini (*alamzada, jabrdiyda*), kiyimlari (*kaltayubka, uzunko'ylak*), tana a'zolari (*soch, ko'z, quloq, oyoq, qo'l* va boshqalar, *jigargo'sha, yolg'izqo'l*), qiliqlari (*ishbuzar, ikkiyuzlamachi*), dunyoqarashi, fe'l-atvori, kayfiyati, tevarak-atrofdagilarga munosabati (hayotda, oilada, o'qishda, ishda, ko'chada, jamoat joylarida shaxsning o'zini tutishi, xarakteri) va umuman insonni xarakterli xususiyatlarini tasvirlashda keng qo'llaniladi. Shuningdek, bahuvrihi boshqa qo'shma so'zlardan u orqali anglashilayotgan narsa, hodisa va shaxs bahuvrihi yasagan so'z komponentlari ma'nosi bilan juz'iy (qisman) bog'liq bo'lsa-da, aynan shu so'zlar anglatgan ma'nolarga uzviy aloqasi yo'qligi bilan farq qiladi. Binobarin, "ochko'z" bahuvrihi so'zini ochlik yoki ko'z bilan bevosita aloqasi yo'q, aloqa bilvositadir. Binobarin, ochlik ostida kishi tanasi (qorni)ning oziq-ovqat mahsulotlariga kuchli ehtiyoji tushuniladi. Ochko'z odamning qorni to'q bo'lishi mumkin. Bu so'z orqali aksariyat hollarda biz yeb to'ymaydigan, nafsini tiyolmaydigan, nafsini buzuq yoki biror narsaga o'ch va ortiqcha hirs qo'ygan odamni tushunamiz.

Analog misol sifatida "kaltadum" til birligini olamiz. Bu bahuvrihi anglatayotgan ma'nolar ham o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Bu qo'shma so'z o'zining to'g'ri ma'nosida dumi kalta

jonivorni (*kaltadum eshak, kaltadum it*) bildirsa, ko'chma ma'noda "Yevropacha kiyingan, kalta kiyim kiygan ayol"ni anglatadi. Masalan, *U, shahardan kelgan kaltadum, domlani boshini aylantirib, unga tegib oldi* (Sh. Rizo, Qor yog'di izlar bosildi).

Yuqoridagi misollarni biz tavsiya qilgan qoidalar asosida izohlasak, mazkur til birikmasi ostida dumi kalta eshak yoki it tushuniladigan bo'lsa, u qo'shilib emas, ajratilib (kalta dum it, kalta dum eshak) yoxud so'z birikmasi sifatida yozilishi maqsadga muvofiqdir. Zero, u qo'shilib yozilsa, ko'chma ma'no kashf etib, uchinchi narsa-hodisani (itni emas ayolni) nomlaydi. Bizning nazdimizda otlarga qo'shilib, so'z o'zagidan anglashilgan ma'noga ega ekanligini yoki o'sha ma'noli narsa-hodisaning mavjudligini, ortiqligini, mujassamligini bildiruvchi va otlardan sifat yasovchi "-li" qo'shimchasini soddalashtirish (kalta *dumli* eshak, kalta *dumli* it) natijasida *kaltadum* qo'shma so'zi yasalgan. Mazkur suffiks bildiruvchi aloqadorlik, mansublik ma'nosini -lik qo'shimchasi (*dumli, dumlik*) ham beradi. Tilning soddalik tomon rivojlanishi, soddalikni xush ko'rishi yuqoridagi suffikslarning tushib qolishi va so'z birikmasining qo'shilib yozilishiga olib kelgan, birikma va qo'shma so'zlarda ma'nolarning farqli bo'lishini ko'rsata olmagan. Bu til birligi, jumladan, *kalta dum it, kalta dumli it, kalta dumlik it* kabi so'zlar tilimizda faol bo'lib, ular itning dumi kaltaligi, itning kalta dumga ega ekanligini anglatadi. "Kaltadum" bahuvrihisining *kaltadumli, kaltadumlik* shakllari hali tilimizda mavjud emas. Ikkinchi komponent -dum esa tana a'zosini emas, balki ayollarning kiygan ko'ylagi kalta ekanligini, soni keragidan ko'p ochiq, beo'xshov ekanligini anglatadi.

Qo'shimcha ravishda boshqa misollarni ham keltirishimiz mumkin, jumladan, *bo'tako'z* so'zi uning asli ma'nosi "murakkabgullilar oilasiga mansub, binafsharang, bir yillik begona o't-bo'tagulni bildiradi. Bahuvruhi sifatida ko'chma ma'noda tuya bolasining ko'ziga o'xshash chiroyli, shahlo ko'zni va shunday ko'zli shaxs (ayol)ni anglatadi: *O'lan aytib o'tirgan bo'tako'zim, Bari qizdan yaxshisan yolg'iz o'zing*. "Oq olma, qizil olma." Bu yerda qizning ko'zi tuya bolasining ko'ziga o'xshatilmoqda va shu asosda ma'no ko'chib bahuvrihi yasalgan.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, ingliz tilida attributiv qo'shma so'zlar o'zbek tiliga qaraganda kengroq o'rganilgan, aniq differentsatsiya qilingan va guruhlarga bo'lingan. O'zbek tilida esa

bu borada hali qilinadigan ishlar ko'p. Qo'shma so'zlar va ularning qo'shilib, ajratib yozilishi, so'z birikmalaridan farqi chegaralanilgan emas. Qo'shma so'zlar va so'z birikmalarining funksional vazifalari belgilanmagan, ularning o'ziga xos xususiyatlari ajratib ko'rsatilmagan. Binobarin, bu ikki so'z shakli milliy tilimiz uchun an'anaviy hodisa bo'lib, hozirgacha birining o'rniga ikkinchisi (*so'zboshi - so'z boshi, og'iroyoq - og'ir oyoq, cho'rtkesar - cho'rt kesar*) qo'llanilib kelinadi. Mazkur masalalarni o'rganish o'zbek tilshunolarining oldida turgan navbatdagi vazifalardir.

Adabiyotlar

- Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати*. 1983. Тошкент.
- Foulke. 1964. *English for everyone*, New York.
- Madaliyev, B. 1958, *Hozirgi zamon o'zbek tilida qo'shma so'zlar*. Qo'qon Davlat pedagogika instituti ilmiy ishlar to'plami, 6-7. Farg'ona.
- Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. 2008. Cambridge University Press - Produced for Cambridge University Press by Arnada.
- Левковская К.А. 1954, *Словообразования*, Изд-во Московского университета.
- Marchand, Hans, 1969. *The Categories and Types of Present-Day English Word Formation 2nd edition*, 186-189. Munich: Beck.
- Qambarov, N. 2015, *O'zbekcha-inglizcha lug'at: ijtimoiy-siyosiy so'zlar, birikmalar va atamalar*. Tashkent: Yangi nashr.
- Srisa Chandra Vasu, 1891. *Astadyayi*. Allahabad, Indian Press.
- Butayev, Sh., Iriskulov, A. 2009. *Ingliz o'zbek-o'zbek ingliz lug'ati - 70000 so'z va ibora*. Toshkent: Fan.
- O'zbek tilining izohli lug'ati*. 2006-2008. A. Madvaliyev tahriri ostida, «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti. I-V lildlar. Toshkent.
- Wiktionary. Org "*The English Dictionary*" online dictionary.

Some problems in the study of attributive compound words or "bahuvrihi" in Uzbek and English linguistics

Shodiya Rahimova¹

Abstract

This article analyzes the opinions, comments and conclusions expressed about the determining compound words or "bahuvrihis", which are one of the components of the Uzbek and English languages. In addition, emphasis is placed on the interpretation of (defining) compound words and their linguistic meaning in these languages, and they are explained based on examples found in oral speech and explanatory dictionaries. From Russian linguists: N.M. Shansky, V.R. Grigoryev, K.A. Levkovskaya, A.S. Ahmonova, A.I. Smirnitsky, V.I. In addition to Alatiliev, Uzbek linguists: B. Madaliyev, N. Mamatov, Sh. Rahmatullayev, A. Gulomov, A. Hojiyev's opinions on compound words, their occurrence, morphological, syntactic, lexical relations between their components and their distinction from word combinations were analyzed in depth, and additional opinions and comments are expressed.

The problems of addition and subtraction in Uzbek and English languages and the study of attributive compound words, what lies under the term "bahuvrihi" and their similarities and differences are analyzed.

Key words: *attributive compound words, bahuvrihi, syntactic-lexical method, phonetic, orthographic and morphological criterio.*

References

- Alisher Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati.* 1983. Toshkent.
Foulke. 1964. *English for everyone*, New York.
Madaliyev, B. 1958, *Hozirgi zamon o'zbek tilida qo'shma so'zlar*. Qo'qon davlat pedagogika instituti ilmiy ishlar to'plami, 6-7. Farg'ona.
Cambridge Advanced Learner's Dictionary. 2008. Cambridge University Press - Produced for Cambridge University Press by Arnada.
Левковская, К.А. 1954, *Словообразования*, Изд-во Московского университета.
Marchand, Hans, 1969. *The Categories and Types of Present-Day English Word Formation 2nd edition*, 186-189. Munich: Beck.

---

¹*Rahimova Sh. Shodiya* – doctoral student, Urganch State University.

E-mail: r.shodiyy@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1529-0162

For citation: Rahimova, Sh. Sh. 2023. "Some problems in the study of attributive compound words or "bahuvrihi" in Uzbek and English linguistics". *Uzbekistan: Language and Culture* 2: 85-96.

- Qambarov, N. 2015, *O'zbekcha-inglizcha lug'at: ijtimoiy-siyosiy so'zlar, birikmalar va atamalar*, Tashkent: Yangi nashr.
- Srisa Chandra Vasu, 1891. *Astadhyayi*. Allahabad, Indian Press.
- Butayev, Sh., Iriskulov, A. 2009. *Ingliz o'zbek-o'zbek ingliz lug'ati - 70000 so'z va ibora*. Toshkent: Fan.
- O'zbek tilining izohli lug'ati*. 2006-2008. A. Madvaliyev tahriri ostida, «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti. I-V lildlar. Toshkent.
- Wiktionary. Org "*The English Dictionary*" online dictionary.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida ( ) satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [ ] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

VIII.1. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anjion, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Маматов 2018, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago:

Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VIII.2. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi “O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “The Chicago Manual of Style, 16th Edition” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified “down” style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, “Author’s own” translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([ ]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([ ]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan 0936-raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 30.06.2023-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturasida.
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida tayyorlandi va sahifalandi.

"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.

Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.

Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.